

Дутчак Галина Онуфріївна,
кандидат історичних наук, доцент кафедри публічного
управління та публічної служби
Національної академії державного управління
при Президентові України

ДЕРЖАВНО-ПАРТІЙНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНСЬКОЇ СРР І ФРАНЦУЗЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Анотація. У статті на основі узагальнення низки підходів, положень і висновків з'ясовуються причини перших невдач у державно-партійному співробітництві Української СРР і Французької Республіки. Розглядається державна політика Французької Республіки щодо тільки що створеного Радянського Союзу, зокрема Української СРР. Дається характеристика засідань Політбюро ЦК(б) України, на яких обговорювалися питання співробітництва між двома державами. Визначено, що все, що стосувалося дипломатичних відносин України, вирішувалося у Москві. Завдяки аналізу державних архівних документів з'ясовано, що з 1927 р. радянська влада все взяла під тотальний контроль. Відтоді переговори організації з представниками зарубіжних держав повинні були обов'язково заздалегідь обговорюватися з Політбюро ЦК. Доведено, що Французька Республіка застосовувала різні державні механізми впливу на українське радянське керівництво, вимагаючи повернення царського боргу. Як висновок, зазначається: варто враховувати і вивчати нашу історію державотворення для виконання подальших глобальних завдань, що стоять на порядку денному.

Ключові слова: Україна, Французька Республіка, міждержавне, державно-партійне співробітництво, ЦК КП(б) України, Політбюро, представництво, держава, керівництво, засідання.

Дутчак Галина Онуфріївна

ГОСУДАРСТВЕННО-ПАРТИЙНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО УКРАИНСКОЙ ССР И ФРАНЦУЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Аннотация. В статье на основе обобщения ряда подходов, положений и выводов выясняются причины первых неудач в государственно-партийном сотрудничестве Украинской ССР и Французской Республики. Рассматривается государственная политика Французской Республики относительно только что созданного Советского Союза, в том числе

Украинской ССР. Дается характеристика заседаний Политбюро ЦК(б) Украины, на которых обсуждались вопросы сотрудничества между двумя государствами. Определено, что все, что касалось дипломатических отношений Украины, решалось в Москве. Благодаря анализу государственных архивных документов выяснено, что с 1927 г. советская власть все взяла под тотальный контроль. С этого времени переговоры организаций с представителями зарубежных государств должны были обязательно загодя обсуждаться с Политбюро ЦК. Доказано, что Французская Республика применяла разные государственные механизмы влияния на украинское советское руководство, требуя возвращения царского долга. Как вывод, отмечается: следует учитывать и изучать историю создания нашего государства для выполнения дальнейших глобальных задач, стоящих на повестке дня.

Ключевые слова: Украина, Французская Республика, межгосударственное, государственно-партийное сотрудничество, ЦК КП(б) Украины, Политбюро, представительство, государство, руководство, заседание.

Galyna Dutchak

STATE PARTY COOPERATION OF UKRAINIAN SSR AND THE FRENCH REPUBLIC

Abstract. *In the article, based on a generalization of a number of approaches, provisions and conclusions, the causes of the first failures in the state-party cooperation of the Ukrainian SSR and the French Republic are clarified. The state policy of the French Republic concerning the newly created Soviet Union and including the Ukrainian SSR is considered. The characteristic of the meetings of the Political Bureau of the Central Committee (b) of Ukraine, which discussed the issue of cooperation between the two states, is given. It was determined that all issues concerning the establishment of diplomatic relations of Ukraine were solved in Moscow. On the basis of the analysis of state archival documents it was clarified that since 1927 the Soviet authorities all take under total control. Since then, negotiations with organizations from foreign countries had to be discussed in advance with the Politburo of the Central Committee. It is proved that the French Republic applied various state mechanisms of influence on the Ukrainian Soviet leadership regarding the return of the royal debt. As a result, it is found that it is worth taking into account and studying our history of state-building with regard to further solving of the global tasks of Ukraine on the agenda.*

Key words: *Ukraine, French Republic, intergovernmental, state party, cooperation, Central Committee of the CP(b) of Ukraine, political bureau, agency, state, leadership, meeting.*

Постановка проблеми

Одна із головних причин масового невдоволення населення владою на загальнонаціональному рівні, за матеріалами дослідження Національного інституту стратегічних досліджень «Паспорт безпеки України: національний та регіональний виміри» (2017 р.), – відсутність сталої комунікації між владою та суспільством. Це стосується як питань інформування та роз'яснення політичних кроків з боку владних органів, так і необхідності населення бути почутим місцевим і центральним керівництвом (ідеться, зокрема, про недостатність громадських обговорень і слухань, публічних опитувань стосовно питань, які виникають на порядку денному).

Актуальність проблеми дослідження. На нашу думку, актуальною залишається праця П. Авріля «Уряд Франції», в якій аналізуються проблеми державного управління Франції, актуальні і для України. Як зазначив автор, необхідно, щоб якась державна організація забезпечувала на національному рівні зв'язок між владою і громадянами. Проте і досі цю проблему не розв'язано.

Переконані, що відповідь щодо насущних проблем України слід шукати в нашій же історії державотворення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Оскільки зазначену проблему вивчено недостатньо, то наше завдання полягає в тому, щоб на основі всіх наявних опублікованих та архівних джерел представити достовірну правду про зацікавленість України у налагодженні державного співробітництва з Французькою Республікою. Багато використаних джерел уперше вводяться до наукового обігу. Інформаційну базу дослідження становлять архівні матеріали, що зберігаються у Державному архіві громадських об'єднань України (ДАГО України).

На жаль, за останні роки не було написано ґрунтовних праць, присвячених державно-партійному співробітництву України і Французької Республіки. Відсутні також і публікації в історичній періодиці. Отже, через брак інформації виникли серйозні проблеми під час написання цього дослідження.

Метою і завданням дослідження є узагальнення деяких важливих, на нашу думку, підходів, положень і висновків для закладення фундаменту щодо міждержавного співробітництва України і Французької Республіки.

Виклад основного матеріалу

5 січня 1923 р. на засіданні Політбюро ЦК КП(б) України йшлося про закордонні представництва УСРР. З цього питання доповідав Яковлев, якому було запропоновано розробити схему роботи української частини представництв ССРР за кордоном через злиття місій УСРР і РСФРР⁵. Цього ж року 11 травня на засіданні Політбюро ЦК КП(б)У Х. Раковський поінформував про іноземні представництва, зокрема про українську імміграцію й Український національний комітет⁶. Цікаво, що на цьому засіданні було ухвалено: «Просити ЦК РКП прислати для доповіді про міжнародне становище т. Чичеріна»⁷.

На підставі декларації і договору, ухвалених Українською Соціалістичною Радянською Республікою, Російською Соціалістичною Федеративною Радянською Республікою, Білоруською Соціалістичною Радянською Республікою і Закавказькою Соціалістичною Федеративною Радянською Республікою та іншими республіками, після ухвали верховної влади цих республік, затверджених Центральним Виконавчим Комітетом Союзу Соціалістичних Радянських Республік 6 липня 1923 р., як основним законом ССРР, Українська Соціалістична Радянська Республіка в числі інших вищеназваних республік увійшла до складу утвореної зазначеним актом союзної держави, яка прийняла назву Союз Соціалістичних Радянських Республік⁸.

Згідно із зазначеним, УСРР передала ССРР провадження всіх своїх міжнародних зносин, зокрема втілення в життя всіх укладених нею міжнародних договорів та угод, які, так само, як і концесійні договори, що набули до цього часу чинності на території УСРР, відповідно до її законодавства будуть ССРР збережені на території УСРР в їх попередній силі⁵.

З першого дня своєї діяльності уряд Пуанкаре почав проводити активну політику зі встановлення гегемонії в Європі. Збільшилися військові витрати. В проекті бюджету на 1923 р. тільки на військове спорядження передбачалося витратити понад 5 млрд фр., тоді як на потреби народної освіти й охорони

⁵ Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 40, лист. 1 об.

⁶ Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, спр. 40, лист. 58.

⁷ Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, спр. 40, лист. 127.

⁸ Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 4, оп. 1, спр. 57, арк. 32.

здоров'я – лише 283 млн фр. Якщо за чотири роки (1919–1922) військовий бюджет становив 22 млрд фр., то лише на один 1923 р. виділялося 9,5 млрд фр.

22 грудня 1923 р. французький уряд зробив радянському урядові офіційну пропозицію щодо встановлення дипломатичних та економічних відносин. Але французький уряд вимагав визнання радянським урядом царських військових боргів, а також винагородження колишніх власників націоналізованого в СРСР майна. Звичайно, радянський уряд не міг прийняти такі умови. Пуанкаре, прагнучи залякати Радянський Союз, ратифікував Паризький протокол про Бессарабію. Однак очікуваного результату це не дало.

У звіті українського уряду було записано: «Правильная национальная политика советской власти обеспечит широкую возможность проявления инициативы в творческой работе всем слоям населения. Новая экономполитика дает возможность широкого применения сил всех элементов не только на непосредственной государственной работе, но и в условиях частного капиталистического хозяйства (частной торговли, арендной промышленности и т. п.)»¹⁰.

На засіданні Політбюро ЦК(б) України на початку березня 1924 р. активно обговорювалася кандидатура нового секретаря ЦК КП(б) України, оскільки Е. Квірінг написав заяву про звільнення. Пропонувалося наполягати перед ЦК РКП(б) на тому, щоб невідкладно на цю посаду було призначено В. Молотова як людину, достатньо авторитетну в партійних колах, здатну у складній обстановці об'єднати всю організацію¹¹.

19 березня 1924 р. на засіданні Політбюро ЦК КП(б) України «Про залучення іноземного капіталу в сільське господарство»¹² було ухвалено створити елеваторну систему торгівлі хлібом і здійснювати хлібоекспортні операції¹³.

Водночас на Політбюро ЦК КП(б) України ставилося питання про те, щоб один із членів Президії союзного ЦВК від України постійно проживав у Москві. Потрібно було встановити почергове перебування членів Президії у Москві протягом двох-трьох місяців. Пропонувалася кандидатура М. Скрипника, одного з членів Президії¹⁴. Улітку цього ж року на одному із засідань Політбюро ЦК(б) України Секретаріату і О. Шліхтеру доручалося підготувати список українських працівників для висування їх як радників і

¹⁰ Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 57, лист. 62.

¹¹ Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 58, лист. 41.

¹² Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 48, лист. 50.

¹³ Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 53, лист. 11.

¹⁴ Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 48, лист. 7.

послів у союзних представництвах¹⁵, а також Золотарьову з Красіним доручалося добитися введення українських представників при торгпредставництві ССРР до Рад на правах членів¹⁶.

На засіданні Політбюро ЦК КП(б) України від 14 листопада 1924 р. було відкладено питання про відрядження Рейхеля як секретаря союзного представництва в Парижі¹⁷. У протоколі Політбюро від 2 грудня 1924 р. записано: «Во изменении постановления Политбюро от 28 ноября № 35 пункт “а” не возражать против перемещения тов. Ауссема из Вены в Париж. Одновременно настоятельно просить ЦК РКП, чтобы впредь передвижение украинских работников в союзных представительствах предварительно согласовывалось с ЦК КП(б) У, дав соответствующие директивы НКВД»¹⁸.

Але за наполяганням НКІС на засіданні ЦК КП(б) України 15 грудня 1924 р. знову повернулися до питання торговельного представництва у Франції: «Принимая во внимание значительную экономическую заинтересованность, необходимо немедленно приступить к организации представительства УпНКВТ при Союзном Полпрэдствэ во Франции.

Одновременно настоятельно просить ЦК РКП о введении украинского представителя в состав советской делегации»¹⁹.

Новітні відносини між СРСР і Францією почалися з установлення між ними дипломатичних відносин 20 жовтня 1924 р. У цей день прем'єр-міністр Франції Едуард Ерріо від імені Ради міністрів направив голові Центрального Виконавчого Комітету (ЦВК) М. Калініну телеграму, в якій йшлося про те, що французький уряд готовий «встановити зараз же нормальні дипломатичні відносини з урядом Союзу шляхом взаємного обміну послами»¹. У телеграмі від 28 жовтня 1924 р. зазначалося, що Франція визнала СРСР де-юре «як уряд території колишньої Російської імперії, де його влада визнана населенням, і як наступника на цих територіях попередніх російських урядів» і пропонує обмінятися послами. Е. Ерріо запропонував направити до Парижа радянську делегацію для ведення переговорів із загальних і спеціальних економічних питань. У телеграмі-відповіді на ім'я Е. Ерріо йшлося про те, що ЦВК ССРР «...надає серйозного значення запобіганню всіх непорозумінь між Союзом СРР і Францією й укладенню між ними спільного договору, який може слугувати

¹⁵ Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 48, лист. 85.

¹⁶ Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 49, лист. 51–51 об.

¹⁷ Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 48, лист. 69.

¹⁸ Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 49, лист. 79.

¹⁹ Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 48, лист. 87.

¹ Документы внешней политики СССР. — М. : [б. и., б. г.]. — Т. 7. — С. 515.

міцною основою для дружніх відносин, керуючись при цьому постійним прагненням СРСР, справді, забезпечити загальний мир в інтересах трудящих мас усіх держав і дружбу з усіма народами»².

Наведімо витяг із протоколу засідання економічної ради при Раді Народних комісарів УСРР від 29 грудня 1924 р.: «О создании Комиссии для проработки вопросов, связанных с предстоящими переговорами с Францией.

Принять к сведению утверждение следующего состава Комиссии, созданной на основании постановления ЭКОСО УССР от 25 ноября с. г. для проработки вопросов, связанных с предстоящими переговорами с Францией: представителем – Укргосплана – т. Ашупп-Ильзен; Инфин – Каттель, его замест. Гринштейн; СНХ – Суховой под председательством тов. Ашупп-Ильзена²⁰. Для проработки материалов, связанных с предстоящими переговорами с Францией, создать при ЭКОСО УССР Комиссию под председательством Члена Президиума Укргосплана, в составе представителей: ВСНХ и Наркомфина.

Предоставить вышеуказанным ведомствам в 3-дневный срок ... на утверждение Председателя ЭКОСО УССР персональный состав Комиссии. Постановление опубликованию не подлежит»²¹.

Розпочаті невдовзі після цього переговори щодо задоволення претензій французьких власників російських позик не мали позитивних результатів. Цьому перешкоджала кампанія, що розгорнулася в Англії і Франції проти СРСР.

Додамо до цього, що у Франції перебувала велика за чисельністю військова еміграція Росії й України. Звичайно, там відбувалися запальні дискусії щодо доцільності походу на радянську Росію. Коли до М. Юденича зверталися генерали П. Врангель, Є. Масловський, В. Вязьмітінов та інші, він відповідав: «Я людина офіцерської гідності і дворянської честі. Я був і залишаюся з Білою Росією. Я розчарувався в тому, що наші колишні союзники Антанти допоможуть нам у боротьбі з більшовиками. І одні ми Радянську Росію не подолаємо. Професіонал повинен уміти програвати гідно»⁴.

14 листопада 1924 р. Президією ЦВК ССРР повпредом у Франції було призначено Л. Красіна, водночас він залишався на посаді народного комісара зовнішньої політики. Французьким послом у ССРР було призначено Ж. Ербетт.

² Документы внешней политики СССР. — М. : [б. и., б. г.]. — Т. 7. — С. 515.

²⁰ Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 3040, оп. 1, спр. 464, арк. 31.

²¹ Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 3040, оп. 1, спр. 464, арк. 66.

⁴ Нечаев С. Ю. Русская Ницца / С. Ю. Нечаев. — М. : Вече, 2008. — С. 225.

У вересні 1924 р. було призначено парламентську комісію на чолі з сенатором-радикалом А. де Монзі (який, як і Еррію, відвідав СРСР) для вивчення питання, пов'язаного із визнанням радянської держави. Комісія рекомендувала, щоб спірні питання, що існують між двома сторонами, було вирішено після встановлення дипломатичних відносин, а не до цього. 28 жовтня Е. Еррію направив на ім'я Голови Ради народних комісарів СРСР і наркому закордонних справ телеграму із повідомленням про те, що Франція визнає де-юре радянський уряд.

17 квітня 1925 р. було сформовано новий уряд Франції, у якому більшість головних постів отримали республіканці-соціалісти і члени «радикальної лівої партії». Очолив кабінет П. Пенлеве, міністром фінансів став Жозеф Кайо, міністром закордонних справ – Арістид Бріан. У зовнішній і внутрішній політиці новий уряд пішов назустріч вимогам великої буржуазії і консервативних партій.

12 лютого 1926 р. Політбюро ЦК КП(б) У висунуло Макара радником від України при представництві ССРР до Парижа²². На засіданні Політбюро 13 березня 1926 р. знову розглядалося питання про українських радників у Парижі і Варшаві, на якому було ухвалено: просити ЦК ВКП(б) відкласти вирішення цього питання до приїзду членів ЦК КП(б) У до Москви на Пленум ЦК ВКП(б)²³. Але, як видно із протоколів засідання Політбюро ЦК КП(б) України, чомусь вирішення цього питання відкладалося. Зрештою, 7 січня 1927 р., здавалося б, уже питання було вирішено: «Погодитись із пропозицією Наркомторгу про затвердження т. Макара Рафалова Торгпредставником у Парижі»²⁴. А 15 січня Політбюро ЦК КП(б) У висунуло пропозицію: «Просити ЦК ВКП(б) затвердити консулом в Парижі тов. Полоцького. Секретар ЦК КП(б) У Л. Каганович»²⁵. Остаточо це питання було вирішено на засіданні Політбюро ЦК(б) України 26 жовтня 1927 р.: «Відмовитися від висунення кандидатури на посаду генерального консула в Парижі з тим, щоб т. Беседовський був нашим представником у Парижі»²⁶.

У матеріалах до протоколу від 14 травня 1926 р. засідань Політбюро ЦК КП(б) України застенографовано: «Всем членам ЦК, Наркомам и Губкомам. Положение о работе политбюро. Сов. секретно. Хранить на правах шифра.

²² Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 85, лист. 13 об.

²³ Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 85, лист. 23.

²⁴ Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 121, лист. 3.

²⁵ Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 121, лист. 11.

²⁶ Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 122, лист. 56.

На рассмотрение Политбюро передаются: все вопросы, связанные с иностранной политикой и внешней торговлей...²⁷.

У 1924–1929 рр. пам'ять про Першу світову війну вже дещо притупилася, а загроза Другої ще не з'явилася. Для Європи це був період часткової стабілізації. Але Франція пережила низку криз у зовнішній і внутрішній політиці.

Політична історія цього часу ділиться на дві чітко виражені частини: перебування при владі і розпад Лівого блоку, союзу радикалів соціалістів із соціалістичною партією (1924–1926 рр.) та керівництво правочентристської коаліції буржуазних партій на чолі з Пуанкаре, яка взяла на озброєння гасло «національного єднання» (1926–1929 рр.).

З 1924–1927 рр. повільно, з перервами тривали переговори між Францією і СРСР про борги і кредити, які завершилися угодою 19 березня 1927 р. Радянський Союз узяв на себе зобов'язання «урегулювати довоєнні позики, випущені або гарантовані колишнім російським урядом». 28 вересня 1927 р. на засіданні Політбюро ЦК КП(б) України (протокол № 12) розглядалося питання «Про проведення роз'яснювальної кампанії серед робітничо-селянських мас про переговори СРСР з Францією, що відбуваються з питання про заборгованість та кредити (у зв'язку з кампанією підписки на позику індустріалізації)». На засіданні було ухвалено резолюцію: «Доручити Попову розробити заходи з розгортання цієї кампанії та свої пропозиції представити Секретаріату ЦК»²⁸.

Цього ж року на одному із засідань Політбюро, на якому розглядалося питання про організацію в Україні товариства культурного зв'язку із зарубіжжям, було ухвалено «вважати за необхідне організацію на Україні Товариства культзв'язку із закордоном з тим, аби потім влитися в єдине товариство СРСР як його складова частина. Доручити Оргрозподу ЦК та НКОс'у підібрати особистий склад Оргбюро т-ва»²⁹. Надалі побачимо, що основним видом співробітництва за часів радянської влади між Україною і Францією були саме культурні зв'язки.

Із документів, ухвалених у 1927 р., видно, як радянська влада починала все брати під тотальний контроль. Саме 19 серпня ц. р. на засіданні Політбюро ЦК КП(б) України розглядалося питання про запрошення організацій УСРР на міжнародні з'їзди, конференції, виставки. Відтепер переговори організацій з

²⁷ Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 106, лист. 21.

²⁸ Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 122, лист. 48.

²⁹ Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 122, лист. 4.

представниками зарубіжних держав повинні були обов'язково заздалегідь обговорюватися з Політбюро ЦК. Керівникам центральних установ та організацій заборонялося встановлювати будь-які зв'язки із зарубіжними організаціями. Було запропоновано дати вказівку на місця: «Заборонити давати відповіді на всякі запрошення із закордону без попереднього одержання дозволу на це від своєї центральної установи або організації».

Керівники ж центральних установ та організацій в подібних випадках повинні погоджувати питання з Уп. Наркомзакрсправ і ставити на затвердження Політбюро»³⁰.

Як видно з протоколу № 76 закритого засідання Політбюро ЦК КП(б) України від 9 травня 1927 р., керівникам держустанов і громадських організацій категорично заборонялося приймати іноземних консульських і дипломатичних представників і вести з ними будь-які особисті розмови. Було вирішено: розробити інструкцію, згідно з якою працівники держустанов, а також громадських організацій ухилялися б від встановлення особистих знайомств і зв'язків із іноземними представниками³¹. Додамо, що невдовзі в Україні було заборонено журнал «Світ»³².

30 березня 1928 р. на Політбюро ЦК КП(б) України розглядалося питання про кандидатури від УСРР на міжнародний конгрес Соціальної допомоги в Парижі. Пропонували «намітити тт. Скрипника, Буценка і Холодного (позапартійного), погодившись з ЦК ВКП(б)»³³.

7 липня 1928 р. було ухвалено Постанову Політбюро ЦК ВКП(б) про першого секретаря ЦК КП(б) України: «Погодитися з постановою Політбюро ЦК ВКП(б). Задовольнити прохання Л. Кагановича про звільнення його від обов'язків першого секретаря ЦК КП(б) України в зв'язку з обранням його секретарем ЦК ВКП(б)»³⁴. Було запропоновано висунути на посаду першого секретаря ЦК КП(б) України кандидатуру С. Косіора.

У травні 1928 р. на XV конгресі Національної федерації французьких споживчих товариств, що відбувався в Греноблі, було ухвалено рішення направити до СРСР делегацію для вивчення досвіду радянської кооперації. Поїздка тривала з 17 червня по 2 липня 1929 р. За цей час французька делегація відвідала Москву, Ленінград, Ростов-на-Дону, Харків, Запоріжжя, Київ, де

³⁰ Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 122, лист. 24.

³¹ Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 123, лист. 75–76.

³² Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 143, лист. 99.

³³ Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 142, лист. 72.

³⁴ Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 143, лист. 27–28.

зустрілася з багатьма представниками радянського кооперативного руху різного рівня.

До складу делегації входили 17 осіб: голова делегації – Е. Пуассон (генеральний секретар Національної федерації споживчих товариств), Е. Бюге (Союз кооператорів, Париж), Е. Бріку (Союз кооператорів Камбрезі, Кодрі), Катель і Козетт (Союз Амьена і Соммі), Коркос (адвокат), Девід (кооператив Бовезі, Бове), Демулен (Союз кооператорів Крезі, Гер'є), Фоке (Кооперативний відділ Міжнародного бюро праці Ліги Націй), Фуко (Союз кооператорів округу Дуе, Сен-ле-Нобель), Гаяр (правління Французького кооперативного банку), Ландріє (Союз кооператорів Нормандія, Руан), Меке (перекладач), Пуркиє (кооператив «Фратернелль», Сен-Кентен), Праш (секретар Федерації споживачів товариства Севера і Па-де-Кале, Лілль), Венсу (архітектор), Воттеро (кооператив «Бельвіллуаз», Париж).

Свої спостереження і висновки французька делегація відтворила у звіті, що складався з чотирьох частин, підготовленому на основі щоденника. Упродовж усієї поїздки щоденник вів член французької делегації Гастон Праш. Значення цього джерела полягає в тому, що воно не є політизованим. У записах немає оцінок політичного і суспільного устрою СРСР. Основний акцент було зроблено на вивченні загального економічного становища країни, структури радянської кооперативної організації і рівня життя трудящих. Ось один із записів, що це ілюструє: «Ми були прийняті в Академії наук її президентом, знаним професором Д. Заболотним, учнем І. Мечнікова, [...] і математиком Криловим, який працює з ними. На цей час робота ведеться переважно над відтворенням колекцій... З надзвичайною простотою і люб'язністю Заболотний (який братиме участь у святкуванні 100-річчя від дня народження Луї Пастера) висловив надію, що тісні взаємини буде встановлено між ученими Франції й їхніми російськими й українськими побратимами... Кооперативна освіта у Києві надавалася в інституті, заснованому в 1920 р. ... Але, крім інституту, при університеті є ще кафедра з кооперації. У Києві ж розміщений спеціальний музей, у якому зберігаються численні цікаві документи із минулого і сучасного кооперації»³.

Уже в протоколі № 8 від 28 лютого 1929 р. засідань Політбюро ЦК КП(б) України Постановою секретаріату ЦК ВКП(б) занотовано: «Вважати за необхідне залишення тов. Рафаїлова на роботі у Франції»³⁵. Партійні керівники

³ Как и всюду, нас встречает братский народ : дневник поездки французской кооперативной делегации по СССР. 1929 г. // Исторический архив. — М., 2010. — № 6. — С. 132.

³⁵ Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 163, лист. 46.

прагнули представляти Україну, хоч, як видно із документів, першість у цьому перебирала на себе Москва. Зокрема, у Постанові Політбюро ЦК КП(б) України від 26 березня 1929 р. ухвалено: «Про представника ВУКС'а на французький кооперативний Конгрес. Погодитись з кандидатурою тов. Наріжного»³⁶.

8 лютого 1930 р. на засіданні Політбюро, на якому В.Чубар доповідав про Українське торгпредставництво за кордоном, було винесено рішення: «Опротестувати перед ЦК ВКП(б) рішення РНК Союзу про ліквідацію Українського торгпредства за кордоном»³⁷.

Проте «українська справа в Парижі» в 1930-х рр. інколи згадувалася. Так, 18 вересня 1931 р. на засіданні Політбюро розглядалося питання про представника від України в складі делегації СРСР на міжнародний конгрес курсантів та ремісників (у Парижі). Було рекомендовано відправити на конгрес тов. Кузнецова³⁸.

Із матеріалів засідання Політбюро ЦК КП(б) України від 6 липня 1932 р. видно, що в ньому брали участь Л. Каганович і В. Молотов³⁹. Але через відсутність документів їхні мета і завдання невідомі.

Висновки

Можна виділити кілька рис, характерних для україно-французьких відносин, відзначених радянськими дослідниками. Радянсько-французькі відносини мали непостійний характер. Внутрішня політика багато в чому визначала зовнішню. Коли прем'єр-міністром і міністром закордонних справ були представники «Національного блоку», Франція ставала вкрай агресивною до СРСР (наприклад, Р. Пуанкаре, П. Лаваль, Е. Даладье та ін.), тоді як при Е. Еррію, Ж. Поль-Бонкуре радянсько-французькі відносини налагоджувалися і зміцнювалися. Важливу роль в урегулюванні цих відносин відігравали торгівля й економіка. Французькі промисловці зближались із представниками радянських зовнішньоторговельних організацій без офіційних дозволів, вони також були прихильниками визнання Радянської Росії де-юре.

Антирадянську позицію групи великої буржуазії можна пояснити страхом перед світовою пролетарською революцією. Радянський уряд добивався визнання спочатку відкрито, використовуючи міжнародні організації, як, наприклад, Комінтерн (його діяльність стала предметом

³⁶ Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 163, лист. 75.

³⁷ Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 184, лист. 29.

³⁸ Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 206, лист. 19.

³⁹ Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 236, лист. 166.

суперечностей між СРСР і Францією). Але з часом обидві сторони все-таки дійшли висновку про необхідність дружніх відносин.

Слід визнати, що на оцінювання радянськими істориками зовнішньої політики Франції впливала ідеологія. Але це не означає, що раніше відомі факти перестають бути достовірними. Просто для об'єктивного оцінювання історичних подій тих років варто не звертати увагу на існування в спеціальній літературі ідеологічних штампів і зуміти побачити суть справи.

Особи, які не поділяли ідейну платформу партії більшовиків, курс на антикапіталістичні перетворення, не могли працювати в державно-політичних органах.

Було доведено нагальну потребу в прискоренні формування нових фундаментальних основ державного управління в економічній, соціальній, політичній, духовній сферах на базі живої творчості народу. Органам же управління належало розвинути, організувати цю творчість як вирішальний фактор формування близьких і зрозумілих народіві цінностей.

Передбачалося перетворити організаційну структуру, кадровий склад апарату державного управління, надати всім ланкам системи управління гнучкості форм організації, здатності перебудовуватися відповідно до ситуації, що складалася, збереження і зміцнення зв'язку із соціальною опорою – багатомільйонними масами трудящих.

Комуністичній партії відводилася роль єдиного ідеологічного, політичного керівного ядра в системі влади й управління. У свідомості громадян і практиці утверджувався постулат про те, що партія і керує, і управляє в державі робітників і селян.

Як бачимо, розвиток українського державотворення тісно пов'язаний з Росією. І нині Україна має непрості відносини із сусідньою державою.

За дослідженнями Національного інституту стратегічних досліджень, агресія Російської Федерації проти України непокоїть майже 38% респондентів. Серед причин конфлікту опитувані зазначали: суперечки між керівництвом двох країн, слабкість влади України, національні та міждержавні суперечності, бажання східного регіону говорити російською мовою та мати самоуправління. Запропоновані способи вирішення: переговори, силовий варіант закінчення конфлікту та навіть зміна влади в Україні. Майже 36% респондентів погодилося, що заради миру та стабільності в регіоні та країні можна поступитися частиною території. Для тих, хто підтримав такий варіант, головним фактором є необхідність виділення значних коштів на відновлення тимчасово окупованих територій. Водночас 23% опитаних мешканців

Харківщини припустили ймовірність реалізації сценарію «ДНР/ЛНР» на території регіону.

Україна і Росія тісно пов'язані і географічно, і історично, тому рано чи пізно нам доведеться встановлювати добросусідські відносини. Потрібно пам'ятати, що Французька Республіка впродовж століть була стратегічним партнером Росії. В історії державного співробітництва України й Франції вона завжди фігурувала. То ж, мабуть, і потрібно керуватися принципами видатного британського державного діяча Пальмерстона: «У Британії немає постійних друзів чи союзників, а є тільки постійні інтереси».

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі

Дослідити державні механізми впливу французьких високопосадовців (для досягнення своїх державницьких цілей) на ухвалення рішень вищого керівного складу Української РСР.

Список використаних джерел

1. Документы внешней политики СССР. — М. : [б. и., б. г.]. — Т. 7. — С. 515.
2. Документы внешней политики СССР. — М. : [б. и., б. г.]. — Т. 7. — С. 515.
3. Как и всюду, нас встречает братский народ: дневник поездки французской кооперативной делегации по СССР. 1929 г. // Исторический архив. — М., 2010. — № 6. — С. 132.
4. Нечаев С. Ю. Русская Ницца / С. Ю. Нечаев. — М. : Вече, 2008. — С. 225.
5. Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 40, лист. 1 об.
6. Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, спр. 40, лист. 58.
7. Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, спр. 40, лист. 127.
8. Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 4, оп. 1, спр. 57, арк. 32.
9. Центральний Державний архів вищих органів України, ф. 4, оп. 1, спр. 57, арк. 32 зв.
10. Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 57, лист. 62.
11. Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 58, лист. 41.
12. Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 48, лист. 50.

13. Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 53, лист. 11.
14. Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 48, лист. 7.
15. Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 48, лист. 85.
16. Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 49, лист. 51–51 об.
17. Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 48, лист. 69.
18. Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 49, лист. 79.
19. Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 48, лист. 87.
20. Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 3040, оп. 1, спр. 464, арк. 31.
21. Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 3040, оп. 1, спр. 464, арк. 66.
22. Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 85, лист. 13 об.
23. Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 85, лист. 23.
24. Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 121, лист. 3.
25. Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 121, лист. 11.
26. Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 122, лист. 56.
27. Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 106, лист. 21.
28. Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 122, лист. 48.
29. Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 122, лист. 4.
30. Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 122, лист. 24.

31. Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 123, лист. 75–76.
32. Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 143, лист. 99.
33. Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 142, лист. 72.
34. Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 143, лист. 27–28.
35. Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 163, лист. 46.
36. Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 163, лист. 75.
37. Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 184, лист. 29.
38. Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 206, лист. 19.
39. Центральний Державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, д. 236, лист. 166.

Galyna Dutchak

**STATE PARTY COOPERATION OF UKRAINIAN SSR
AND THE FRENCH REPUBLIC**

In the article, based on a generalization of a number of approaches, provisions and conclusions, the causes of the first failures in the state-party cooperation of the Ukrainian SSR and the French Republic are clarified. The state policy of the French Republic concerning the newly created Soviet Union and including the Ukrainian SSR is considered. The characteristic of the meetings of the Political Bureau of the Central Committee (b) of Ukraine, which discussed the issue of cooperation between the two states, is given. It was determined that all issues concerning the establishment of diplomatic relations of Ukraine were solved in Moscow. On the basis of the analysis of state archival documents it was clarified that since 1927 the Soviet authorities all take under total control. Since then, negotiations with organizations from foreign countries had to be discussed in advance with the Politburo of the Central Committee. It is proved that the French Republic applied various state mechanisms of influence on the Ukrainian Soviet leadership regarding the return of the royal debt. The purpose and tasks of the study is to summarize some important, in our opinion, approaches, provisions and conclusions regarding the foundation of the interstate cooperation between Ukraine and the French Republic. It must be admitted that the ideology was influenced by the assessments of Soviet historians in relation to French foreign policy. But this does not mean that today's previously known facts cease to be credible. Just for an objective assessment of the historical events of those years, one should not pay attention to the existence in the special literature of ideological stamps and be able to see the essence of the case.

Individuals who did not share the ideological platform of the Bolshevik Party, the course for anti-capitalist transformation, could not work in state-political bodies. It was proved urgent need to accelerate the formation of new fundamental foundations of state governance in the economic, social, political, and spiritual spheres on the basis of the living creativity of the people. The organs of the administration were supposed to develop, to organize this work as a decisive factor in the formation of close and understandable values to the people. The Communist Party was assigned the role of a single ideological, political leading core in the system of power and governance. In the minds of citizens and practice, the postulate of the fact that the party and manages and governs the state of workers and peasants. As you can see, the development of Ukrainian state-building is closely linked to Russia. And now Ukraine has no simple relations with the neighboring state. Ukraine and Russia are closely linked both geographically and historically, so sooner or later we will have to establish good-neighborly relations. It should be remembered that the French Republic has been a strategic partner of Russia for centuries. Russia's presence has always been in the history of state cooperation between Ukraine and France. The same should be guided by the principles of the famous British statesman Palmerstone «in Britain there are no permanent friends or allies, but there are only permanent interests». As a result, it is found that it is worth taking into account and studying our history of state-building with regard to further solving of the global tasks of Ukraine on the agenda.